

Завдання I. Проаналізуйте ситуацію (9 балів)

16-річний Мирослав, знаходячись на дачі за містом, отримав згоду свого батька покататися на його автомобілі. Умовою цього дозволу було те, що син не буде виїжджати на трасу. Мирослав запросив місцевого хлопця Дмитра скласти йому компанію. Катаючись по сільських дорогах, юнаки зупинилися біля річки та трохи поплавали. На зворотному шляху в одному із селищ їх зупинила поліція. Мирослав заявив, що його не можна притягувати до відповідальності з урахуванням відсутності для цього правових підстав, неповноліття та належності автомобіля, яким він керував, батькові.

1. *Які правовідносини виникли у наведеній ситуації?*
2. *Які нормативно-правові акти регулюють ці відносини?*
3. *Дайте правову оцінку дій Мирослава та його батька.*

Завдання II. Проаналізуйте ситуацію (21 бал)

Учень 11 класу Микола побачив у соціальній мережі фотографію. На цій світлинці він комічно та не досить пристойно виглядав. Згаданий знімок оприлюднив його приятель 18-річний Богдан. Той скористався фотокамерою, коли Микола заснув удома під час бурхливого святкування Нового року в компанії друзів. Фотографію супроводжував іронічний коментар Богдана, з якого недвозначно випливало, що Микола є наркоманом. Останнім часом відносини між хлопцями погіршилися й у такий спосіб Богдан виявив своє негативне ставлення до Миколи. При цьому він усвідомлював, що написав неправду.

1. *Розкрийте зміст поняття «особисте немайнове право фізичної особи» відповідно до Цивільного кодексу України.*
2. *На які види поділяються особисті немайнові права фізичної особи у ЦК України?*
3. *Назвіть закріплені ЦК України особисті немайнові права Миколи, які були порушені в описаній ситуації. До якого з названих Вами видів особистих немайнових прав фізичної особи вони належать?*
4. *У чому саме полягає порушення прав Миколи?*
5. *Уявіть, що Микола звернувся до Вас за правовою порадою. Проконсультуйте його щодо способів захисту порушених прав.*

Завдання III. Проаналізуйте наведені нижче ситуації. Чи є співучасниками кримінального правопорушення особи, про яких ідеться? (10 балів за завдання в цілому)

1. *Неодноразово судимий Петренко часто розповідав приятелю про романтику злочинного способу життя. Одного разу, маючи гостру потребу в грошах, останній вчинив грабіж.*
2. *Двоє старшокласників, пустуючи, кілька разів перебігли вулицю, незважаючи на червоне світло світлофора.*
3. *16-річні Влад і Павло, скориставшись неуважністю охорони та великою кількістю покупців у магазині, 11 січня 2023 року вчинили крадіжку ліхтарика вартістю 230 гривень.*

4. Безробітний Сидорчук умовив учня п'ятого класу за винагороду викрасти ноутбук із припаркованого автомобіля, що той і зробив.
5. Запізнюючись в аеропорт, Лікарчук викликав таксі. Під час подорожі він умовив водія за гарну винагороду порушити швидкісний режим. Не впоравшись із керуванням, той смертельно травмував пішохода.

Завдання IV. Проаналізуйте ситуацію (8 балів)

16-річний Петренко підозрювався органами досудового розслідування в закінченому замаху на крадіжку станка для гоління вартістю 275 гривень. Цей товар він намагався винести з магазину, але був затриманий працівниками охорони. Коли матеріали кримінального провадження були передані до суду, кваліфікація дій Петренка змінилася. Суд дійшов висновку, що поведінка підсудного дійсно містить ознаки діяння, передбаченого ч. 2 ст. 15 і ч. 1 ст. 185 КК, але через малозначність не становить суспільної небезпеки відповідно до ч. 2 ст. 11 КК. Свою правову позицію суд обґрунтував тим, що Петренко: не зміг довести свій намір до кінця; без заперечень пройшов до приміщення охорони й добровільно видав майно, що намагався викрасти; спробував викрасти предмет, який має невелику вартість. Тож суд зробив висновок, що в діях Петренка немає складу кримінального правопорушення і він повинен понести адміністративну відповідальність за дрібне викрадення чужого майна шляхом крадіжки відповідно до ст. 51 КУпАП.

Чи законне рішення ухвалив суд?

Завдання V. Проаналізуйте ситуацію (6 балів)

Марченко зберігав удома гладкоствольну мисливську рушницю, маючи на неї дозвіл. Коли він був на роботі, його 15-річний син узяв цю рушницю і пішов на вулицю показати її знайомим хлопцям. Через необережність він зробив постріл, унаслідок чого загинув юнак.

Кваліфікуйте дії Марченка та його сина.

Завдання VI. Проаналізуйте ситуацію (16 балів)

17-річний Євген, 16-річний Петро та 15-річний Сергій вирішили заволодіти велосипедом, який надавала на підставі договору прокату спортивна школа. З цією метою вони взяли напрокат згаданий велосипед і оплатили послугу з розрахунку на одну годину. Після закінчення сплаченого часу хлопці, як і планували, велосипед не повернули.

Дайте всебічну аргументовану правову оцінку діям юнаків.

Завдання VII. Проаналізуйте ситуацію (9 балів)

16-річний Сашко і 14-річний Павло їхали в трамваї, не оплативши проїзд. Цей факт виявив контролер.

1. *Дайте правову оцінку поведінці хлопців.*
2. *Якою буде Ваша правова позиція, якщо уявити, що разом із Павлом їхала його мати, яка оплатила лише свій проїзд?*

Завдання VIII. Проаналізуйте ситуацію (8 балів)

16-річна Оксана влаштувалася на роботу посудомийкою, уклавши з власником кафе трудовий договір строком на один рік. Через місяць до роботодавця Оксани прийшов її батько. Він заявив, що батьки не давали згоди на працевлаштування дочки, тому трудовий договір укладений незаконно. Крім того, сім'я матеріально забезпечена і

дочка повинна не працювати, а навчатись у денній школі з метою здобуття повної загальної середньої освіти.

Дайте правову оцінку судженням батька Оксани.

Завдання IX. Проаналізуйте ситуацію (12 балів)

16-річний Павло мріяв стати більш самостійним. Дізнавшись про те, що в його віці можна достроково набути повну цивільну дієздатність, він почав розмірковувати, як це краще зробити за умови найменшого впливу на цей процес батьків. Павло вивчив передбачені законом підстави й порядок набуття неповнолітньою особою повної цивільної дієздатності та дійшов висновку, що досягнути своєї мети без згоди батьків неможливо.

Чи погоджуєтесь Ви з висновком Павла? Відповідь аргументуйте.

Завдання X. Проаналізуйте ситуацію (7 балів)

На підприємстві виникла складна фінансово-економічна ситуація. У зв'язку з цим при укладанні колективного договору на наступний рік до нього були включені деякі нові положення. Зокрема, дозволялося за згодою профспілкового органу залучати неповнолітніх працівників до роботи в нічний час. Також передбачалося право роботодавця надавати їм щорічну основну відпустку за відпрацьований робочий рік тривалістю 24 календарні дні.

- 1. Дайте правову оцінку зазначеним положенням колективного договору.*
- 2. Уявіть, що на це підприємство прийшов працювати 16-річний Василь. У трудовий договір Василя за його згодою були включені наведені вище положення з колективного договору. Дайте правову оцінку цьому трудовому договору, враховуючи згоду хлопця.*

Завдання XI. Проаналізуйте ситуацію (12 балів)

16-річний Федір пізно ввечері вийшов на вулицю. Зустрівши самотню жінку, він дістав із кишені іграшковий пістолет, дуже схожий на справжній, і зажадав віддати йому гроші. Однак потерпіла не розгубилася, вибила з руки хлопця пістолет і втекла.

Кваліфікуйте дії Федора. Відповідь аргументуйте.

Завдання XII. Проаналізуйте ситуацію (10 балів)

17-річний Вітренко з метою заволодіння чужим майном проник через вікно до приватного будинку за відсутності господарів. Цей факт не був помічений і сторонніми, що він усвідомлював. У будинку він вийняв лантух, поклав у нього кілька жіночих шуб. Потім з мішком на плечі він вийшов на ганок. У цей час його побачив чоловік хазяйки будинку, який повертався додому. Зрозумівши, що коїться, він почав кликати на допомогу та спробував відібрати лантух із речами. Не бажаючи втрачати це майно, зловмисник завдав господарю сильний удар кулаком в обличчя. Заподіявши йому таким чином тілесне ушкодження середньої тяжкості, Вітренко втік.

Кваліфікуйте дії Вітренка. Відповідь аргументуйте.

Завдання XIII. Проаналізуйте ситуацію (12 балів)

16-річний Михайло захоплювався карате. Одного вечора, повертаючись із тренування, він почув позаду жіночий крик. Озирнувшись, Михайло побачив, як незнайомий хлопець намагається відібрати в жінки сумочку. На його очах той юнак штовхнув згадану жінку, вихопив сумочку й кинувся тікати. Михайло наздогнав хлопця та в стрибку завдав сильний удар ногою у спину, усвідомлюючи свою явну фізичну

перевагу перед ним. У результаті завданого Михайлом удару зловмисник упав, ударився головою об асфальт і втратив свідомість. Михайло повернув жінці сумочку й викликав поліцію. Пізніше з'ясувалося, що зловмисник отримав тяжке тілесне ушкодження.

1. Дайте правову оцінку діям Михайла.
2. Чи зміниться Ваше рішення, якщо б Михайлу було 14 або 15 років?
3. Якою буде Ваша правова позиція, якщо б в описаній ситуації зловмисник отримав тілесне ушкодження середньої тяжкості?

Завдання XIV. Проаналізуйте ситуацію (18 балів)

Вночі до 16-річного Петра постукали у двері. Відчинивши, він побачив свого однокласника Дмитра, одягнутого в закривавлений одяг. Гість повідомив, що вбив людину, і попросив сховати його. Петро дозволив приятелю переночувати й дав йому інший одяг. Вранці, коли поліція опитувала мешканців, він сказав, що давно не бачив Дмитра.

1. Кваліфікуйте дії Петра в частині виконання прохання Дмитра.
2. Чи притягався б Петро до кримінальної відповідальності, якщо був би рідним братом Дмитра?
3. Чи є Петро і Дмитро співучасниками кримінального правопорушення?

Завдання XV. Проаналізуйте ситуацію (8 балів)

Батько 10-річного Івана систематично ухилявся від виконання своїх обов'язків щодо його виховання, був хронічним алкоголіком і жорстоко поведився із сином. За позовом матері Івана суд позбавив його батьківських прав. Минуло два роки. Якось Іван, пустуючи, розбив вітрину в магазині. Суд зобов'язав батьків Івана відшкодувати заподіяну ним майнову шкоду. Проте батько хлопця вирішив оскаржити рішення суду першої інстанції. В апеляційній скарзі він зазначив, що після позбавлення батьківських прав він перестав бути законним представником сина і відповідно до закону був звільнений від обов'язків щодо його виховання. Аліменти на дитину він регулярно сплачує. Тож, на його думку, він не повинен брати участь у відшкодуванні заподіяної Іваном шкоди.

1. Дайте правову оцінку аргументам батька хлопця.
2. Чи мають батьки право зворотної вимоги (регресу) до своєї дитини в питаннях відшкодування заподіяної нею шкоди?

ВІДПОВІДІ

Завдання I. Проаналізуйте ситуацію

(орієнтовна відповідь із пропозиціями щодо оцінювання)

1. У наведеній ситуації виникли **адміністративно-деліктні** правовідносини (1 бал).

2. Правовідносини, що виникли, регулюються **Кодексом** України про адміністративні правопорушення, **Законом** України «Про дорожній рух», **Правилами** дорожнього руху (підзаконним нормативно-правовим актом, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України) (2 бали).

3.1. Мирослав вчинив адміністративне правопорушення, передбачене ч. 2 ст. 126 КУпАП (керування транспортним засобом особою, яка **не має права керування** ним – у даному випадку до досягнення 18-річного віку). Як 16-річна особа юнак уже є **суб'єктом** зазначеного адміністративного проступку (ст. 12 КУпАП). За вчинене правопорушення він підлягає адміністративній відповідальності на **загальних**, тобто однакових із повнолітніми правопорушниками, підставах (ч. 2 ст. 13 КУпАП). Йдеться

про накладення на Мирослава адміністративного стягнення у вигляді **штрафу**. Якщо ж у Мирослава немає самостійного заробітку, то призначений йому штраф стягуватиметься з його **батьків** (ч. 2 ст. 307 КУпАП). З урахуванням обставин справи та особи Мирослава до нього можуть бути застосовані замість згаданого стягнення передбачені законом заходи **виховного впливу**. У цьому випадку йтиметься про притягнення Мирослава до адміністративної відповідальності на **пільгових**, тобто призначених виключно для неповнолітніх, підставах (ч. 2 ст. 13 і ст. 24-1 КУпАП) (5 балів).

3.2. Батько Мирослава вчинив адміністративне правопорушення, яке також передбачене ч. 2 ст. 126 КУпАП (**передача керування** транспортним засобом особі, яка не має права керування ним) (1 бал).

Завдання II. Проаналізуйте ситуацію

(орієнтовна відповідь із пропозиціями щодо оцінювання)

1. Статті 269 і 271 ЦК України розкривають зміст поняття **особистого немайнового права фізичної особи** таким чином:

а) особисті немайнові права належать кожній фізичній особі **від народження** або **за законом**;

б) особисті немайнові права фізичної особи **не мають економічного змісту**;

в) особисті немайнові права **тісно пов'язані** з фізичною особою; фізична особа **не може відмовитися** від особистих немайнових прав, а також **не може бути позбавлена** цих прав;

г) особистими немайновими правами фізична особа **володіє довічно**;

д) зміст особистого немайнового права становить можливість фізичної особи вільно, на **власний розсуд** визначати свою поведінку у сфері свого **приватного життя** (5 балів).

2. Ураховуючи те, що людина є біосоціальною істотою, законодавець поділяє особисті немайнові права фізичної особи на два види (дві групи): а) права, що забезпечують **природне існування** фізичної особи; б) права, що забезпечують **соціальне буття** фізичної особи (глави 21, 22 ЦК України) (2 бали).

3. В описаній ситуації були порушені такі особисті немайнові права Миколи: на повагу до гідності та честі (ст. 297 ЦК України); на захист інтересів фізичної особи при проведенні фотозйомок (ст. 307 ЦК України); на охорону інтересів фізичної особи, яка зображена на фотографіях (ст. 308 ЦК України). Зазначені права належать до прав, що забезпечують **соціальне буття** фізичної особи (4 бали).

4.1. **Право на повагу до гідності і честі** (ст. 297 ЦК України). **Чесць** – це оцінка людини з боку оточуючих, знайомих, друзів, колег, тобто на рівні громадської думки. **Гідність** – самооцінка своїх моральних і професійних якостей, яку має людина. Такими, що порочать честь і гідність, визнаються відомості, які принижують оцінку людини в громадській думці, а також зазіхають на її самооцінку. Під поширенням відомостей, що принижують честь і гідність, розуміють повідомлення їх **третьій особі** або **невизначеному колу осіб**. Повідомлення таких відомостей безпосередньо особі, якої вони стосуються, не є поширенням і відповідно не посягають на її честь і гідність. В описаній ситуації Богдан повідомив невизначеному колу осіб нібито Микола є наркоманом, до того ж це не відповідало дійсності (2 бали).

4.2. **Право на захист інтересів фізичної особи при проведенні фотозйомок** (ст. 307 ЦК України). Людина може бути сфотографована лише за її згодою. Згода особи на знімання її на фотоплівку припускається, якщо зйомки проводяться відкрито на вулиці, на зборах, конференціях, мітингах та інших заходах публічного характеру. Знімання фізичної особи на фотоплівку, у тому числі таємне, без згоди особи може бути

проведене лише у випадках, встановлених законом. Тож фотографування Миколи без його згоди в момент, коли він заснув у власній квартирі, порушувало зазначене його право. Тим більше, що його вигляд у момент фотографування був неприйнятним для фотозйомок взагалі (2 бали).

4.3. **Право на охорону інтересів фізичної особи, яка зображена на фотографіях** (ст. 308 ЦК України). Світлина, на якій зображена людина, може бути публічно показана лише за її згодою. Якщо особа позувала за плату, то фотографія може бути публічно показана без її згоди. Світлина може бути розповсюджена без дозволу людини, яка зображена на ній, якщо це викликано необхідністю захисту її інтересів або інтересів інших осіб. Тож в описаній ситуації Богдан порушив згадане право Миколи, оприлюднивши зазначену фотографію в соціальній мережі без його згоди (2 бали).

5. Консультуючи Миколу з приводу захисту порушених прав, необхідно звернути його увагу на те, що **немає підстав** притягувати Богдана до **адміністративної** або **кримінальної** відповідальності. Дії Богдана не є, приміром, булінгом (ст. 173-4 КУпАП). Булінг характеризується *систематичністю* і, відповідно до чинного законодавства України, стосується *учасників освітнього процесу* (ст. 1 ЗУ «Про освіту»). У наведеній ситуації цих ознак немає. У чинному КК відсутні склади таких кримінальних правопорушень як образа і наклеп, що за радянських часів визнавалися злочинами. Тому в описаній ситуації недоцільно звертатися до поліції. Захищати свої права Миколі необхідно суто **цивільно-правовими** засобами. Перший і найпростіший з них – це **самозахист** цивільних прав (ст. 19 ЦК України). Ним є застосування особою засобів протидії, які не заборонені законом і не суперечать моральним засадам суспільства. Способи самозахисту мають відповідати змісту права, що порушене, характеру дій, якими воно порушене, а також наслідкам, що спричинені цим порушенням. Приміром, Микола може попросити своїх друзів у соціальній мережі підтримати його позитивними коментарями або особисто попередити Богдана про ймовірний судовий позов до нього у випадку, якщо той не видалить згадану фотографію та публічно не визнає факт поширення неправдивої образливої інформації.

Другим способом захисту прав Миколи є **звернення до суду**. Оскільки він ще не має цивільної процесуальної дієздатності, то позов до Богдана подаватимуть батьки як законні представники неповнолітнього Миколи (ст. 47 ЦПК України). Зміст **позовних вимог** може полягати в наступному:

1. Припинити дії, що порушують право (видалення згаданої світлини із соціальної мережі).
2. Спростувати недостовірну інформацію про вживання Миколою наркотиків (у такий же спосіб, у який вона була поширена).
3. Відшкодувати моральну шкоду.
(ст. 16, 23, 277, 280 ЦК України).

На описану в задачі ситуацію позовна давність не поширюється (п. 1 ч. 1 ст. 268 ЦК України, п. 23 постанови Пленуму ВС України №1 від 27.02.09) (4 бали).

Завдання III. Проаналізуйте наведені нижче ситуації. Чи є співучасниками кримінального правопорушення особи, про яких ідеться?

(орієнтовна відповідь із пропозиціями щодо оцінювання)

1. Петренко та його приятель **не є співучасниками** кримінального правопорушення. Співучастю у кримінальному правопорушенні є умисна спільна участь декількох суб'єктів кримінального правопорушення у вчиненні умисного кримінального правопорушення (ст. 26 КК України). Тож, нагадаємо, законодавець виокремлює дві ознаки співучасті: **спільність дій** і **спільність умислу** двох або більше суб'єктів кримінального правопорушення. В описаній ситуації немає жодної з цих ознак стосовно

вчиненого грабежу. Це кримінальне правопорушення не було вчинене їхніми загальними зусиллями. Між чоловіками також не виникла змова на його скоєння. Розповіді бувалого Петренка не є підбурюванням до вчинення **конкретного** кримінального правопорушення (ст. 27 КК України) (2 бали).

2. Старшокласники не є співучасниками кримінального правопорушення, бо його не вчинили. Натомість вони умисно скоїли кілька адміністративних правопорушень (проступків). Співучасть – це поняття та інститут кримінального права. Вчинення адміністративного правопорушення групою осіб є обставиною, що обтяжує адміністративну відповідальність, але не є співучастю (ст. 35 КУпАП) (2 бали).

3. Влад і Павло не є співучасниками кримінального правопорушення, бо не вчинили його. Вони скоїли адміністративне правопорушення, передбачене ст. 51 КУпАП. Йдеться про дрібне викрадення чужого майна шляхом крадіжки. Починаючи з **1 січня 2023** року, викрадення чужого майна вважається дрібним і відповідно адміністративно караним, якщо вартість такого майна на момент вчинення діяння не перевищує **268,4** гривні. Тож, якщо б ліхтарик коштував більше зазначеної суми, можна було б говорити про вчинення Владом і Павлом **кримінального правопорушення** у виді **кримінального проступку** (ч. 1 ст. 185 КК України). У цьому випадку юнаки були б співучасниками (2 бали).

4. Сидорчук і учень п'ятого класу не є співучасниками кримінального правопорушення. Легальне (тобто таке, що сформульоване законодавцем) поняття співучасті передбачає наявність щонайменше **двох суб'єктів кримінального правопорушення** (ст. 26 КК України). В описаній ситуації є лише один суб'єкт кримінального правопорушення – безробітний Сидорчук. Відповідно до ч. 1 ст. 18 КК України суб'єктом (загальним) кримінального правопорушення є **фізична осудна і деліктоздатна** особа, тобто така, яка на момент його вчинення досягла віку кримінальної відповідальності. Малолітній школяр ще не досяг такого віку щодо крадіжки (14 років) (2 бали) (ч.1 ст. 185 КК України).

5. Лікарчук і водій не є співучасниками кримінального правопорушення. В описаній ситуації вчинене **необережне** кримінальне правопорушення. Співучасть можлива лише в **умисних** кримінальних правопорушеннях (ст. 26 КК України). Особливість вчиненого водієм кримінального правопорушення полягає у наявності в його поведінці так званої змішаної форми вини: умислу щодо діяння (перевищення швидкості) і необережності стосовно суспільно небезпечних наслідків (смерті пішохода). У цілому згадане кримінальне правопорушення, як вище зазначалося, вважається **необережним** (ч. 2 ст. 286 КК України) (2 бали).

Завдання IV. Проаналізуйте ситуацію

(орієнтовна відповідь із пропозиціями щодо оцінювання)

Суд ухвалив **незаконне** рішення (1 бал). Законодавець зазначає, що не є **кримінальним правопорушенням** дія або бездіяльність, яка хоча формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого КК України, але через **малозначність** не становить **суспільної небезпеки**, тобто не заподіяла і не могла заподіяти **істотної** шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі (2 бали) (ч. 2 ст. 11 КК України). Проте дії Петренка не є **малозначним діянням**, яке не становить суспільної небезпеки (1 бал). Він вчинив **кримінальне правопорушення**, а саме крадіжку (1 бал) (ст. 185 КК України). В описаній ситуації суд неправильно оцінив дії Петренка як **адміністративне** правопорушення, а саме **дрібне** викрадення чужого майна шляхом крадіжки (ст. 51 КУпАП). Примітка до статі 51 КУпАП зазначає, що викрадення чужого майна вважається дрібним, якщо вартість такого майна на момент вчинення правопорушення не перевищує 0,2 неоподаткованого мінімуму доходів громадян (**268,4** гривні у **2023**

році). Згідно з Податковим кодексом України неоподатковуваний мінімум доходів громадян при здійсненні **кваліфікації правопорушень** дорівнює розміру **податкової соціальної пільги**. У 2023 році розмір податкової соціальної пільги становить **1342 гривні**. З умов задачі випливає, що вартість викраденого Петренком станка для гоління (275 грн) **перевищує** показник 268,4 гривні (0,2 від 1342 грн). Отже, Петренко вчинив саме кримінальне, а не адміністративне правопорушення. Тож правова оцінка його дій, яку дали органи досудового розслідування, була правильною (3 бали).

Завдання V. Проаналізуйте ситуацію

(орієнтовна відповідь із пропозиціями щодо оцінювання)

Марченко вчинив **кримінальне правопорушення** (1 бал), яким є недбале зберігання вогнепальної зброї, що спричинило загибель людини (1 бал) (ст. 264 КК України). Його син вчинив **суспільно небезпечне діяння**, яке законодавець визначає як **вбивство через необережність** (1 бал) (ст. 119 КК України). Проте хлопець ще **не є суб'єктом** цього **кримінального правопорушення**, бо кримінальна відповідальність за його скоєння настає з **16 років** (2 бали) (ст. 22 КК України). **Носіння** сином Марченка **гладкоствольної** мисливської рушниці не є кримінальним правопорушенням (1 бал) (ст. 263 КК України).

Завдання VI. Проаналізуйте ситуацію

(орієнтовна відповідь із пропозиціями щодо оцінювання)

Євген і Петро вчинили таке **кримінальне правопорушення** як **шахрайство**, бо заволоділи чужим майном шляхом обману та зловживання довірою. Договір прокату було укладено хлопцями для приховування справжньої мети, до якої вони прагнули (2 бали) (ст. 190 КК України). 15-річний Сергій скоїв це ж саме **суспільно небезпечне діяння**, проте він ще **не є суб'єктом** зазначеного кримінального правопорушення (2 бали) (ч. 2 ст. 22 КК України).

Євген і Петро є **співучасниками кримінального правопорушення**, бо в їхніх діях мають місце обидві ознаки співучасті – **спільність дій** і **спільність умислу** декількох суб'єктів кримінального правопорушення (3 бали) (ст. 26 КК України). **Формами співучасті** в описаній ситуації є: проста (співвиконавство); група осіб за попередньою змовою (3 бали) (ст. 27, 28 КК України).

Неповноліття є **обставиною**, яка **пом'якшує** покарання (1 бал) (ст. 66 КК України). Разом з тим вчинення кримінального правопорушення групою осіб за попередньою змовою вважається **обставиною**, яка **обтяжує** покарання (1 бал) (ст. 67 КК України).

У випадку неповернення велосипеда власникові кожен із цих юнаків може бути **відповідачем** за цивільним позовом спортивної школи щодо відшкодування заподіяної їй майнової шкоди (1 бал) (ст. 1179 ЦК України). Можлива також **субсидіарна** (додаткова) цивільно-правова відповідальність їхніх батьків (1 бал) (ст. 1179 ЦК України). Оскільки **шкоду** згаданому закладу юнаки заподіяли **спільними** діями, то їхня майнова відповідальність буде за характером **частковою** (1 бал) (ст. 1182 ЦК України).

Ураховуючи те, що Сергій вчинив суспільно небезпечне діяння у віці, з якого він ще не може притягатися до кримінальної відповідальності, його **батьки** понесуть **адміністративну відповідальність** за неналежне виконання своїх батьківських обов'язків у частині виховання сина та контролю за його поведінкою (1 бал) (ч. 4 ст. 184 КУпАП).

Завдання VII. Проаналізуйте ситуацію

(орієнтовна відповідь із пропозиціями щодо оцінювання)

1. Сашко вчинив **адміністративне правопорушення**, а саме безквитковий проїзд у міському громадському транспорті (1 бал) (ст. 135 КУпАП). Він є **суб'єктом цього адміністративного правопорушення**, бо досяг **16 років** (1 бал) (ст. 12 КУпАП). Сашко скоїв таке правопорушення, за яке він притягатиметься до адміністративної відповідальності не на загальних, а на **пільгових підставах**. Інакше кажучи, до нього можуть застосовуватися тільки **заходи впливу**, що мають виховний характер і призначаються судом виключно **неповнолітнім** (2 бали) (ч. 1 ст.13, ст. 24-1 КУпАП). Інший юнак, Павло, ще **не є деліктоздатним**. Тож він ще **не може притягатися до адміністративної відповідальності**, незважаючи на вчинення ним суспільно шкідливого і протиправного діяння, яким є безквитковий проїзд (2 бали) (ст. 12 КУпАП). Проте його **батьки** повинні притягатися до **адміністративної відповідальності** за неналежне виконання батьківських обов'язків (1 бал) (ч. 3 ст. 184 КУпАП).

2. У цьому випадку мати Павла притягатиметься до **адміністративної відповідальності** за перевезення без квитка дитини віком від 7 до 16 років і до неї застосовуватиметься передбачене законом **адміністративне стягнення** – штраф (2 бали) (ст. 135 КУпАП).

Завдання VIII. Проаналізуйте ситуацію

(орієнтовна відповідь із пропозиціями щодо оцінювання)

З думкою батька Оксани щодо **незаконності** укладеного нею трудового договору **погодитися не можна** (1 бал). Законодавство **не передбачає** згоди батьків при укладенні особою, що досягла **16 років**, трудового договору (1 бал) (ч. 1 ст. 188 КЗпП України). Проте законодавець надає батькам **право вимагати розірвання** трудового договору, укладеного неповнолітнім, якщо продовження його чинності **загрожує здоров'ю** дитини або **порушує її законні інтереси** (2 бали) (ст. 199 КЗпП України). Із судженням батька Оксани, що вона повинна отримати **повну загальну середню освіту**, слід безумовно **погодитися** (1 бал) (ст. 53 Конституції України). Проте набуття такої освіти **не є умовою** виникнення у громадянина права на працю. Неповнолітні можуть працювати і таким чином заробляти гроші навіть навчаючись у школі, під час навчального року (1 бал) (ст. 51, 188 КЗпП України). Зауважимо, що законодавець передбачає не лише денну, а й інші форми здобуття освіти, приміром, екстернатну. Тож Оксана **має право працювати**, поєднуючи трудову діяльність із навчанням (2 бали) (ст. 9 ЗУ «Про освіту», ст. 4 ЗУ «Про повну загальну середню освіту»).

Завдання IX. Проаналізуйте ситуацію

(орієнтовна відповідь із пропозиціями щодо оцінювання)

З висновком Павла можна погодитися лише частково (1 бал). Набути до настання повноліття повну цивільну дієздатність (здійснити так звану цивільно-правову емансипацію) він може чотирма способами (1 бал). Якщо Павло обере такий спосіб як **підприємницька діяльність**, то йому знадобиться письмова згода батьків для реєстрації його як підприємця (2 бали) (ст. 35 ЦК України). Якщо він буде **записаний батьком дитини** (другий спосіб), то письмова згода батьків буде потрібна на надання йому повної цивільної дієздатності органами опіки та піклування (2 бали) (ст. 35 ЦК України). Якщо Павло почне працювати **за трудовим договором** (третій спосіб), то письмова згода батьків буде необхідна теж на надання йому повної цивільної дієздатності органами опіки та піклування (2 бали) (ст. 35 ЦК України). Проте законом не передбачається згода батьків на укладення Павлом **шлюбу** (четвертий спосіб) з дозволу суду (2 бали). Законодавець зазначає: за заявою особи, яка досягла 16 років, за рішенням суду їй може бути надано право на шлюб, якщо буде встановлено, що **це відповідає її інтересам** (1 бал) (ст. 23 СК України). З моменту реєстрації шлюбу Павло набуде повну цивільну дієздатність автоматично, без **згоди батьків** (1 бал) (ст. 34 ЦК

України). Під час засідання суд заслухає думку батьків Павла як його законних представників щодо наміру сина укласти шлюб, але не виходитиме при ухваленні рішення з їхньої згоди. Не слід ототожнювати «думку батьків», яка має для суду вагу аргумента і «згоду батьків» як умову, за наявності якої суд мав би право ухвалювати позитивне для Павла рішення. Тож згоду батьків у випадку з реєстрацією Павлом шлюбу законодавець **не передбачає**. Можна зробити висновок, що оскільки Павло бажає отримати повну цивільну дієздатність за умови мінімального впливу на цей процес своїх батьків, то йому слід із дозволу суду укладати шлюб. Проте юнаку необхідно знати, що коли в таких його діях не буде наміру створення сім'ї та набуття прав і обов'язків подружжя, то цей шлюб буде **фіктивним**. При встановленні в майбутньому цього факту суд буде зобов'язаний визнати даний шлюб **недійсним** (ст. 40 СК України).

Завдання X. Проаналізуйте ситуацію

(орієнтовна відповідь із пропозиціями щодо оцінювання)

1. Законодавець зазначає: умови колективного договору, що **погіршують** порівняно з чинним законодавством... становище працівників, є **недійсними** (2 бали) (ст. 16 КЗпП України). Закон **забороняє** залучати неповнолітніх працівників до роботи у **нічний час** (1 бал) (ст. 192 КЗпП України). Також у законодавстві є положення, відповідно до якого особам віком до 18 років надається щорічна основна відпустка тривалістю **31 календарний день** (1 бал) (ст. 75 КЗпП України).

2. Законодавець зазначає: умови договорів про працю, які погіршують становище працівників порівняно із законодавством України про працю, є **недійсними** (2 бали) (ст. 9 КЗпП України). Та обставина, що Василь погодився на згадане погіршення свого становища у трудових відносинах із роботодавцем, **не змінює висновку** про недійсність зазначених положень його трудового договору (1 бал).

Завдання XI. Проаналізуйте ситуацію

(орієнтовна відповідь із пропозиціями щодо оцінювання)

Федір вчинив таке **кримінальне правопорушення** як **розбій** (1 бал) (ч. 1 ст. 187 КК України). Йдеться про напад із метою заволодіння чужим майном, поєднаний в описаній ситуації з погрозою застосування насильства, **небезпечного** для життя чи здоров'я особи, яка зазнала нападу (2 бали). Той факт, що юнак погрожував іграшковим пістолетом, не змінює такої правової оцінки його дій, бо потерпіла **повірила** у наявність справжньої зброї. Про це свідчить її поведінка під час вчинення Федором злочину

(2 бали). На необхідність саме такого підходу до оцінки дій Федора вказує Верховний Суд України (1 бал) (п. 12 постанови Пленуму ВС України № 10 від 06. 11. 2009). Кримінальна відповідальність за розбій настає з **14 років**, тому хлопець є **суб'єктом** цього **кримінального правопорушення** (2 бали) (ч. 2 ст. 22 КК України). Незважаючи на те, що Федір не зміг заволодіти майном потерпілої, його дії слід розцінити як **закінчене кримінальне правопорушення** (1 бал). Розбій вважається закінченим кримінальним правопорушенням **із моменту нападу** незалежно від наслідків, бо має так званий **усічений склад** (2 бали). Неповноліття Федора є обставиною, яка **пом'якшує покарання** (1 бал) (ст. 66 КК України).

Завдання XII. Проаналізуйте ситуацію

(орієнтовна відповідь із пропозиціями щодо оцінювання)

Вітренко вчинив **два** кримінальні правопорушення (1 бал). Перше з них – це **крадіжка**, поєднана з проникненням у житло, що завдала значної шкоди потерпілому. Крадіжкою є таємне викрадення чужого майна (3 бали) (ч. 3 ст. 185 КК України). Друге кримінальне правопорушення – це **умисне заподіяння тілесного ушкодження**

середньої тяжкості (2 бали) (ч. 1 ст. 122 КК України). У діях Вітренка є ознаки **сукупності кримінальних правопорушень**, бо вчинено два кримінальні правопорушення, передбачені різними статтями КК України, за жоден із яких його не було засуджено (2 бали) (ст. 33 КК України). При аналізі описаної ситуації може помилково здатися, що вчинена Вітренком крадіжка перетворилася на розбій, бо він застосував насильство, небезпечне для здоров'я чоловіка, який його викрив. Проте слід звернути увагу на те, що Вітренко застосував насильство **не з метою заволодіння** чужим майном, а **прагнути уникнути затримання**. Майно на той момент вже було таємно викрадено. Через це слід кваліфікувати дії Вітренка як вчинення **двох різних кримінальних правопорушень**, про що йшлося (2 бали) (п. 4 постанови Пленуму ВС України №10 від 06.11. 2009).

Завдання XIII Проаналізуйте ситуацію

(орієнтовна відповідь із пропозиціями щодо оцінювання)

1. Законодавець зазначає, що **не визнаються кримінально-протиправними** дії потерпілого та інших осіб безпосередньо після вчинення посягання, спрямовані на затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, і доставлення її відповідним органам влади, якщо при цьому **не було допущено перевищення заходів**, необхідних для затримання такої особи (3 бали). Перевищенням зазначених заходів визнається **умисне заподіяння** особі, що вчинила кримінальне правопорушення, тяжкої шкоди (зокрема, **тяжкого тілесного ушкодження**), яка явно не відповідає небезпечності посягання або обстановці затримання (3 бали)

(ст. 38, 124 КК України). Аналіз дій спортсмена Михайла свідчить про наявність у нього в той момент **менш небезпечних** можливостей затримання винної особи, що він усвідомлював (1 бал). Формою вини Михайла є **непрямий умисел**. Законодавець зазначає, що непрямим є умисел, якщо особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння, передбачала його суспільно небезпечні наслідки і хоча не бажала, але свідомо припускала їх настання (ч. 3 ст. 24 КК України). Тож Михайло притягатиметься до кримінальної відповідальності за таке кримінальне правопорушення як **умисне заподіяння тяжкого тілесного ушкодження у разі перевищення заходів, необхідних для затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення**. Михайло є суб'єктом зазначеного кримінального правопорушення, бо йому вже виповнилося **16 років** (1 бал) (ст. 124, 22 КК України).

2. Якщо б Михайлу було 14 або 15 років, то він **не був би суб'єктом** згаданого **кримінального правопорушення** (1 бал) (ч. 2 ст. 22 КК України). У цьому випадку його **батьки** притягалися б до **адміністративної** відповідальності за неналежне виконання батьківських обов'язків у частині виховання сина та контролю за його поведінкою (1 бал) (ч. 4 ст. 184 КУпАП). Також він міг би бути **відповідачем** у цивільній справі щодо **відшкодування** заподіяної потерпілому майнової і моральної **шкоди**. Можлива була б **субсидіарна** відповідальність його **батьків** (1 бал) (ст. 1179 ЦК України). Також до Михайла застосовуватимуться **примусові заходи виховного характеру** без притягнення його до кримінальної відповідальності (ч. 2 ст. 97 КК України).

3. Якщо б винний в описаній ситуації отримав середньої тяжкості тілесне ушкодження, то дії Михайла вважалися б **правомірними** (1 бал).

Завдання XIV. Проаналізуйте ситуацію

(орієнтовна відповідь із пропозиціями щодо оцінювання)

1. Петро буде притягнений до кримінальної відповідальності за **заздалегідь не обіцяне приховування тяжкого чи особливо тяжкого злочину**, яким у переважній

більшості випадків є вбивство (3 бали) (ст. 396 КК України). Проте слід зазначити, що в деяких випадках вбивство є нетяжким злочином (ст. 119, 118 КК України). У разі вчинення Дмитром цих, так званих привілейованих, видів вбивства Петро не притягатиметься до кримінальної відповідальності (2 бали).

2. Якщо б Петро був рідним братом Дмитра, то в описаній ситуації він би **не притягатися до кримінальної відповідальності** (1 бал). Законодавець зазначає, що не підлягають кримінальній відповідальності за заздалегідь не обіцяне приховування злочину члени сім'ї чи близькі родичі особи, яка вчинила злочин, коло яких визначається законом (2 бали) (ч. 2 ст. 396 КК України, ст. 3 КПК України).

3. Петро і Дмитро **не є співучасниками кримінального правопорушення** (1 бал). Важливе для даного висновку значення має та обставина, що Петро не обіцяв приховати вчинене Дмитром кримінальне правопорушення **заздалегідь, тобто до його закінчення** (2 бали). Якщо було б так, то зазначені особи були б співучасниками кримінального правопорушення, а саме умисного вбивства (1 бал). Тоді Дмитро був би виконавцем, а Петро – посі бником (2 бали). В описаній ситуації має місце феномен, який фахівці називають **причетністю до кримінального правопорушення** (1 бал). Причетністю до кримінального правопорушення є дія чи бездіяльність, яка пов'язана з вчиненням кримінального правопорушення, але не є співучастю в ньому (2 бали). **Заздалегідь не обіцяне приховування кримінального правопорушення** у виді тяжкого чи особливо тяжкого злочину є одним із різновидів причетності до кримінального правопорушення (1 бал).

Завдання XV. Проаналізуйте ситуацію

(орієнтовна відповідь із пропозиціями щодо оцінювання)

1. З аргументами батька хлопчика **не можна погодитися** (1 бал). Незважаючи на правовий статус особи, позбавленої батьківських прав, він **зобов'язаний відшкодувати** завдану сином шкоду (1 бал). Законодавець зазначає: батьки зобов'язані відшкодувати шкоду, завдану дитиною, щодо якої вони були позбавлені батьківських прав, **протягом трьох років** після позбавлення їх батьківських прав, якщо вони не доведуть, що ця шкода не є наслідком невиконання ними своїх батьківських обов'язків (3 бали) (ст. 1183 ЦК України). Поведінка Івана в описаній ситуації свідчить про те, що вона є **наслідком невиконання батьком своїх батьківських обов'язків** до моменту позбавлення його батьківських прав (1 бал).

2. Законодавець зазначає, що **особа, яка відшкодувала шкоду, завдану іншою особою**, має право зворотної вимоги (регресу) до винної особи у розмірі виплаченого відшкодування. Разом з тим **батьки** малолітньої або неповнолітньої дитини, які відшкодували завдану нею шкоду, **не мають права зворотної вимоги** до неї (2 бали) (ч. 5 ст. 1191 ЦК України).

Список використаних джерел

1. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 13.08.2023).

2. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2341-14> (дата звернення: 13.08.2023).

3. Кодекс законів про працю України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08> (дата звернення: 13.08.2023).

4. Кодекс України про адміністративні правопорушення. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/80731-10> (дата звернення: 13.08.2023).

5. Сімейний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2947-14> (дата звернення: 13.08.2023).

6. Податковий кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2755-17> (дата звернення: 13.08.2023).

7. Цивільний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/435-15> (дата звернення: 3.08.2023).